

Osnovna načela o odnosu među muškarcem i ženom.

IV. ŽENA I VANJSKI ŽIVOT.

E. Springer D. I.

Kako muškarac i žena po svojim svojstvima čine organsko jedinstvo, koje se uzajmično popunjuje, tako treba da se i u svojem djelovanju popunjuju. Ta zato im je i narav različito udešena, budući da su određeni za različita djelovanja. Pa nije teško onako općeno ocrtati njihovu različitu zadaću.

Najprije postoji spolna razlika poradi održanja roda ljudskoga. Taj zadatak ište od žene, da djecu nesamo rađa, nego da ih i hrani i njeguje. A žena to i izvrsno i umije. Muškarac je za taj posao šepRTLja. Uz njegovu negu djeca bi pomrla. Ta činjenica upućuje ženu na kuću. I kako priroda ide za mnogobrojnom diecom, vezana je žena na kuću kroz cijelo vrijeme svoje snage. Prema tome zapadaju ženu mnogi kućni poslovi, tim više, što je ona za te poslove mnogo prikladnija od muža. Muž pak mora obitelj uzdržavati, štiti, prema vani je zastupati i, kako je obitelj ud u većoj cjelini, općini i državi, također ide ga i upravljanje. Za sve je to muž i sposobniji od žene. Tako su muž i žena u obitelji u organskoj vezi međusobno se popunjujući. Žena je u prvom redu za kuću, a muškarac za javni život. Velimo, u prvom redu, jer kuća ne zaokuplja svu snagu žene, naročito zato ne zaokuplja, jer pored udatih žena ima i neudatih i onih, koje još nijesu za udaju. A ima mnogo posala u gospodarstvu i industriji (za platno, sukno, svilu, cvijeće, i t. d.), za koje je žena prikladnija od muškarca. Napose je žena sposobna za njegovanje bolesnika, na kojem polju ne može je nadomjestiti muškarac. Ima još dosta posla za ženu u pisarnicama, kod pošte, kod telegrafske i željezničarske službe, napose u odgoji i obuci djevojaka. Žena može da mnogo pridonese za kulturni rad u lijepoj knjizi, znanosti i umjetnosti. Zato joj moraju biti otvorene škole, i sveučilište. Šta više može joj da bude pristupačan i teološki fakultet u mnogim svojim granama. Samo treba istaći, kako je vrlo opasno danas polaziti srednje škole i sveučilišta, budući da se u tim školama ne daje čestoput prava znanost, već patvorena. Ali sav javni rad žene u javnom životu treba tako udesiti, da otud ne nastane šteta po kuću i obitelj, jer je obiteljski život za vjerskočudoredni razvitak tako važan, da svako njegovo zanemarivanje uzrokuje golemu štetu za kulturu, koja se ne da ukloniti. Zajedničko djelovanje muškog i ženskog spola u javnom životu bit će najprirodnije, ako muškarci vrše glavni dio posla i vode javni život, a žene pomažu i upotpunjuju, te bude javni život u tom pogledu samo proširena obitelj. Glavna riječ u javnom životu ostat će muškarcu, jer muškaraca ima više, u javnom životu

(mnoge žene vezane su na kuću), jer se muškarac može posve dati na javne poslove (kod žene od najveće česti ne zna se, hoće li se udati i povući iz javnog života), jer kod muškaraca duševne i tjelesne sile dulje traju, jer je on za javni život prikladniji.

V. ŽENA I POLITIČKI ŽIVOT.

S opisanim odnosom među mužem i ženom u obitelji i javnom životu nijesu mnoge žene a i mnogi muškarci zadovoljni. Hoće da svagdje bude potpuna jednakost, napose i jednakost u političkom životu; hoće i za žene aktivno i pasivno pravo glasa u izborima.

Što valja o tome reći?

U obitelji ne može da bude potpuna jednakost između muža i žene, jer obitelj, kao i svako drugo društvo, ne može da ima dvije potpuno jednake glave, ne će li da se raspadne. Za javni pak život naveli smo razloge, zbog kojih treba da ga vodi muškarac.

O političkoj jednakopravnosti jednog i drugog spola treba ovo reći: Istina je, da se stvari danas tako razvijaju, te vode pomenutoj političkoj jednakopravnosti. Jer ako imaju svi muškarci pravo glasa, čini se, da nije pravo, ako se to pravo zakrati ženama, naročito, ako vrše one službe, koje su nekad vršili muškarci. No ako se dađe pravo glasa tim ženama, teško ga je odreći i drugim ženama, jer često nije lako odrediti granice, te mnoga udata i u kući zaposlena žena može biti obrazovanija od one u javnoj službi. Ako pak žene imaju jednom aktivno pravo glasa, nije pravo da im se zakrati i pasivno pravo. I time je izjednačenje gotovo. Stoga je žensko pravo glasa u mnogim krajevima već uvedeno, pa će se uvesti i u drugima.

Ali je druga stvar, da li je takovo razvijanje i zdravo. To se ne može reći ni uz najbolju volju. To razvijanje ima nezdrave uzroke, pa će mu biti i posljedice nezdrave. Nezdravi su uzroci: 1. općenito jednako izborno pravo samo muškaraca, što vodi ženskom izbornom pravu. U tome ima odviše demokracije. Na taj se način mnoštvo odviše daje na politiku a odvrća od većih dobara. »Demokracija ima«, piše Dr. Eberle, »mnogo zlih posljedica. Najgora je od svih, što mnoštvo previše politizira i time se utaplja u materijalizmu. Prije se politika prepuštala samo nekima. Narod mogao se više baviti vjerskim i kulturnim stvarima« (Wochenschrift 1923/24. br. 17. str. 342). Zanimanje za politiku odveć je veliko, dok je preslabo zanimanje za vjeru, ćudoređe, pravo, dakle za mnogo veća kulturna dobra. Dalje kod općeg jednakog izbornog prava previše odlučuju u politici oni, koji samu stvar načelno slabo razumiju. Pa se državna lada više ravna prema javnom mnijenju, nego li po umnim pravilima¹). Javno mnijenje tvore obrazovani štampom. I tako danas demokracija nije ništa drugo nego samo cimer plutokraciji. 2. Čestoput traži se politička jednakopravnost jednog i drugog spola iz liberalne blud-

nje, kao da bi imali svi ljudi jednaka prava. Ne pazi se na to, što prava nastaju iz dužnosti. A dužnosti su različite, a prema tome i prava. 3. Žene su previše potiskivane u javni život, jer mnogi muškarci, koji bi se trebali ženiti i morali po čudorednom naravnom zakonu, neće to da čine ili ne mogu zbog slabe plaće. Među drugim nezdravim posljedicama ženskog izbornog prava bit će i to, što će se država još više u male česti raspasti (atomizirati), nego što je već sada. Država se ukazuje ne kao cjelina sastavljena od manjih društava i obitelji već od pojedinaca. Mnogi misle, da nije pravo, što ima muškarac u Crkvi i obitelji prvo mjesto, kako je to Bog odredio. Kod protestanata može se već danas vidjeti žena na propovijedaonici i kod oltara. Demokracija biva sve veća, a s njome sve veće i zle posljedice. Žena će se isto tako otrći od onoga, što je više. Politička borba bit će sve strastvenija, budući da žena sudi po čuvstvu još više nego muškarac²). Što više žena ulazi u javni život, s tim će više odnemariti kuću i svoju prirodenu zadaću, djeca neće je više da vesele, i ne će ih više htjeti da ima. Dakako može se dogoditi, da u najbližoj budućnosti žensko pravo glasa donese i mnoge dobre posljedice. Žena će, kakova je još sada, biti za onu stranku, koja se zauzima za vjeru i čudorede. U Njemačkoj su žene revno glasovale za Centrum; u Austriji za kršćanskosocijalnu stranku; u Novoj Zelandiji i Americi potisnule su uživanje alkohola. Ali savremenom nastupit će spomenute zle posljedice.

Kako ta stvar danas zanima, navest ćemo, što o njoj misli nipošto tjesnogrudni, ali veoma mudri pedagog Fr. W. Foerster. Piše naime: »Ima mnogo razloga, koji vojuju za to, da i ženski glasovi odlučuju u našim javnim prilikama. Ali još ima više razloga, koji zahtijevaju, da se za to nađe koji drugi način, a ne da žena pristupa k izbornoj žari. Otvoreno kažem, da sam uvjereni protivnik ženskome politiziranju. No takovo protivništvo ima se pokazati, kako ja mislim, u osvajanju s razlozima, a ne tako, da se zakrati žensko izborno pravo³). Takova zakrata bila bi već zato na krivom putu, budući da i među ženama ima takovih, koje su za politiku veoma sposobne, te bi svojim mnogim praktičnim iskustvom i razumijevanjem stvari učinile mnogo dobro na političkom polju. Mnoge današnje žene ne uviđaju, da su općenito govoreći najveće sposobnosti i sile žene određene za posve drugu kulturnu zadaću, nego što je praktičnopolitičko polje. Ne vide, da mnogo jače utječu na politički život, ako se dadu na to, da njeguju prijeko potrebne duševne osnove za taj život. Neki američki sociolog veli, da ne treba pitati: »Da li su žene dosta dobre za izborno pravo?« već: »Da li je izborno pravo dosta dobro za žene?« Time je pravo pogodeno: Žena gubi najjaču svoju moć za kulturu i time također i za politički život, ako se izgubi u tehničkim stvarima gospodarskog života. Imamo u životu dosta »Antonija«, trebali bismo više »Leonora«⁴), više duše, više tišine,

više ljubavi. Misлити, da je političko izborno pravo najbolji način, da se čuje i ženski glas, znači materijalizirati ženski utjecaj. Što žena više postaje muškarac, to će se manje slušati njezin glas. Ako žena izgubi odvažnost, da u prvom redu iz nevidljiva svijeta i njegovim sredstvima djeluje na kulturu i na muža, tad je izgubljena i ona i kultura« (Politische Ethik und politische Pädagogik¹, str. 142. s.).

Takovo shvaćanje valja prihvatiti, radi li se o ženskom izbornom pravu, koliko je samo o sebi, bez obzira na prilike, radi li se o onome, što je samo sobom pravo. Drugo je pitanje, što je najbolje u određenim prilikama. Već smo spomenuli, da ne bi bilo u redu ženi zakratiti izborno pravo, kad ga već ima svaki muškarac, i kad žena već zaprema mnoge službe u javnom životu. Ko hoće, može i da misli, da je danas potrebno, da imaju žene izborno pravo glasa, jer su odanije vjeri i ćudoredu, a muškarci su svijet strovalili u nevjeru, nećudorede i bijedu. Šta više, mogao bi ko i držati, da žene trebaju preuzeti i vodstvo, te budu bolje. Ali nikad se ne smije metnuti s uma, da je takovo što pravo samo sobom. I u obitelji dogodi se često, da je dobro ili potrebno, da žena vodi riječ, ako muškarac nije za to. Ali to nije idealno, to nije pravo samo sobom, već je samo manje zlo. Ako žene misle, da imaju biti samo po sebe posve jednakopravne s muškarcima u javnom životu, tad su prema muškarcima nepravedne. Jer je žena za kućne poslove mnogo sposobnija od muškarca, što niko ne niječe; a ako je za javni život isto tako sposobna kao i muškarac, tad je on niži, i samo je nadmašuje tjelesnom snagom. No takova napokon pretjeravanja ne smije se odviše ozbiljno uzeti. Jer svaki pokret, ma bio kako opravdan, dok je u punom jeku, jedva može a da ne prekorači granice istine i prava. Poslije će se opet vratiti pravoj sredini. Dogodilo se to što prije! I ovdje vrijede one: Natrag k zdravom razumu, Natrag k Objavi, tako za one, koji stežu ženska prava, kao i za one, koji ih pretjeruju. Zastranjivanje od razuma i Objave nije sreća po čovjeka, ni po muškarca, ni po ženu. Nije bilo dobro za ljudski rod, što je žena htjela biti kao Bog (Eva u Raju zemaljskom), a ne će biti dobro, bude li htjela muškarcu biti u svemu jednaka.

¹) Poučan je u tome prema Nitti-jevoj knjizi »Evropa bez mira« Engleska, gdje se inače trijezno sudi. Lloyd George htio je, kako izvješćuje Nitti, na pariškoj mirovnoj konferenciji pravedan, a ne današnji neznabožački nasilni mir. Ali kad je vidio, da kod izbora najbolje prolaze oni, koji su za uništenje Njemačke, stade se ravnati prema toj narodnoj strasti, koju je sam prije raspirivao, i utanači nasilni mir. A sad i on i narod njegov vide, da je taj mir ludost, budući da je glavni uzrok nezaposlenosti u Engleskoj, što uništena Njemačka ne može da ništa od nje kupuje. Kad je nekoć Bismarck poslao svog sina Herberta u London, da utre put njemačko-engleskom savezu, odgovorio mu je ministarski predsjednik Salisbury, da

bi taj savez bio za obje države izvrsna stvar, ali da nije moguć, jer nije popularan, a u Engleskoj da ne vlada um, već narod, koji se ne da poučiti razlozima, nego štetom. Današnja sattrvena Njemačka upropaštena je od najveće česti po demokraciji.

²⁾ Kod posljednjih izbora u Engleskoj, 31. Prosinca 1923. često je prevladavalo nasilje, i strastvenom se vikom ometala sloboda govora. Engleski katolički sedmični list »The Tablet« (5. I. 1924. str. 2.) izvješćuje o tome i veli: »U pismu kapetana Taylor-a za nas je najžalosnije, što su žene bile glavni vikači kod bučne skupštine u East Woolwich-u. Tablet bio je uvijek za žensko izborno pravo, pa nas još više bole takove vijesti«. Istina, tu činjenicu ne ćemo da općenito ustvrdimo o ženama; ali je u naravi žene, da se kod kakovih zgoda teže svlada nego li muškarac.

³⁾ Za to smo i mi. Uvjerenje je pravo kulturno oružje, a ne sila.

⁴⁾ Antonije i Leonora su osobe u Goetheovom Torquato Tasso. Antonije je mudar, političan, nešto sebeznan, koji se s Tassom zavadi. Leonora je prijazna, ljubežljiva, te djeluje pomirljivo.

Teosofizam.

Pred malo je godina Ana Besant došla u Paris i tu je naišla na susretljivu javnost. Ona je u Sorboni održala predavanje pred rektorom sveučilišta i najvišim osobama pariškim. Novinstvo je dulje vremena pisalo o teosofizmu.

I to zanimanje nije prestalo, pa će još dulje vremena ostati u modi, dok je opet koja nauka ili vjera više esotična ne turi u pozadinu. Danas je teosofizam raširen po Americi, Engleskoj, Njemačkoj, uopće glavno po protestanskim krajevima. Ljudi su željni istine, ali je nema izvan katoličke Crkve, pa srću i za ulomcima istine, koje se pojave amo ili tamo.

Što je teosofizam? za čim ide? Na to nam njezini učitelji odgovaraju: »On pripravlja put upućenju božanstva« (Leadbeater, Das innere Leben II, str. 536). On tumači, da se božanstvo uputi od vremena do vremena, kad je veća potreba, i onda nastane moralna reforma. A teosofizma pripravlja put tom upućenju i pospješuje spomenutu reformu. Krist je imao samo jednog propovjednika, koji mu je pripravljaio put; a sada teosofi vele o sebi: »No sada mi brojimo preko 20.000 članova našeg društva po cijelom svijetu. Stoga se smijemo nadati, da će ovaj put stvar bolje uspjjeti, i da će dulje nego tri godine ostati među nama, prije nego li ga ljudska zloća otjera iz svijeta; i da će oko sebe veći krug pristaša okupiti, prije nego li nas ostavi. Vidjet ćemo. No to ipak stoji i do djelatnosti,